

Зооморфізми в жаргонно-сленговій комунікації

Тетяна НіКОЛАШИНА

Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
camino@pi.net.ua

Recibido: diciembre de 2007

Aceptado: enero de 2008

Резюме

У статті розглядаються вторинні деривати концепту “людина” в українському жаргонному лексиконі, ономазіологічною базою яких є зоосемізм. Оцінка і характеристика здійснюється в плані “негативність – нейтральність”.

Ключові слова: жаргон, жаргонний лексикон, зооморфізми, тварина.

Resumen

Zoomorfismos en el léxico del ucraniano de jerga

El artículo investiga los derivados de nominación secundaria del concepto “ hombre” en el ucraniano de jerga la base onomasiológica de los cuales está representada por los zoomorfismos. La evaluación y la característica se fundamentan en la oposición “negativo-neutral”.

Palabras clave: jerga, léxico de jerga, zoomorfismos, animal.

Abstract

Zoomorphisms in the ukrainian slangy lexicon

The article deals with the problem of secondary derivatems of the concept “man” in Ukrainian slangy lexicon. Such concept is analyzed on the onomasiological base of zoomorphisms. This concept was characterized and estimated with the help of opposition “negative – neutral”.

Key words: slang, slangy lexicon, zoomorphisms animal.

Жаргонно-сленгова комунікація є соціально диференційованою за своєю природою, оскільки закріплена за молодіжним, кримінальними, сімейним, професійним соціумами, є релевантною до тих соціолінгвістичних перемінних як місце проживання, рівень освіти, професія, соціальна приналежність, стать, вік.

У лінгвістиці за визначенням енциклопедії “Українська мова”, “жаргон (франц. jargon – пташина мова, цвірінькання, незрозуміла мова, від галло-роман. garrige – базікати) – один з різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальноживаної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, іноді й особливостями вимови” (УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ 2000: 167). У широкому розумінні жаргон часом називають мову неосвічених верств суспільства, зокрема спотворену міжмовною інтерференцією. Не кожен мовець буде послуговатися жаргонно-сленговою лексикою, оскільки простежується залежність від іманентних особливостей побутування жаргону в певному соціумі: обізнаність з лексико-семантичною природою, дозвіл, поширення, заборона тощо.

Жаргон має відкритий характер і виникає серед порівняно широких, переважно молодіжних груп носіїв мови, об’єднаних спільністю інтересів, однаковими захопленнями чи уподобаннями, тривалим перебуванням у певному середовищі. Своєрідні жаргони виникають і в середовищі людей об’єднаних спільністю інтересів та занять негативного або антисоціального характеру (любителі хмільного, злодії, кримінальні злочинці, в’язні тюрем). Автор словникової статті про жаргон енциклопедії “Українська мова” В.О.Винник наголошує на тому, що “психологічною основою виникнення жаргону у певних групах носіїв мови є їх бажання бути дотепними, прагнення вразити співрозмовників свіжістю та яскравістю висловлювання, виявити зневагу або байдужість до предмета висловлювання, уникнути звичних, затертих слів і виразів” (УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ 2000: 168).

“Жаргонний лексикон – не просто сигнал лексичної новації, – пише Л. Ставицька, – це окремішній світ із своєю понятійною сферою, ціннісною ієрархією, відмінним від традиційного соціокультурним спектром стосунків людина – людина, людина – суспільство” (СТАВИЦЬКА 2003: 21). Орієнтуватися в семантичному просторі жаргонно-сленгового масиву досить важко, тому що жаргонно-сленгове слововживання – це результат дії своєрідного творчого процесу, який виникає з бажання мовця почути щось нове, в основі цього процесу лежить відхід від стандарту, від норми. На думку Л.Ставицької, “комунікативну потужність жаргонної лексики можна пояснити тим, що абсолютна більшість жаргонних номінацій для адекватного ореолу потребує застосування процедури семантичного розгортання (конкретизації смислового та конотативноно конденсату), а тому відповідне слововживання дозволяє лаконічно передавати певний зміст та супровідну оцінку” (СТАВИЦЬКА 2005: 148).

Кримінально-тюремний, молодіжний соціуми надзвичайно широко використовують у жаргонно-сленговій комунікації зоосемізми, які утворюють вторинні номінації в українському жаргонному лексиконі.

Тему соціальних діалектів розробляли як українські, так і зарубіжні лінгвісти (Й.Дзендзелівський, В.Винник, Я. Радевич-Винницький, О.Горбач,

Л.Ставицька, Н.Шовгун, В.Бондалетов, М.Грачов, Н.Дзюбишина-Мельник, Л.Масенко, В.Жирмунський, О.Земська, М.Копиленко, В.Мокієнко, Т.Нікітіна, О.Хоменко та ін.).

Мета наукової розвідки – дослідити вторинні деривати концепту “людина” в українському жаргонному лексиконі, в основу яких покладено зооморфічну метафору. Такі назви відносять до найбільш уживаних у мові метафоричних утворень, що переносять ознаки чи властивості тварини на людину і характеризують її. Вищезазначені тропи приписують людині ознаки, які практично завжди мають оцінний характер. Наголосимо на тому, що оцінка і характеристика здійснюється у плані “негативність-нейтральність”, але переважає характеристика у негативному плані.

Учені розрізняють терміни анімалізм/зоонім, зоосемізм/ та зооморфізм. Відзначимо, що анімалізм/зоонім, зоосемізм/ – це назва біологічної тварини. На основі зоосемізмів далі розвивається переносне метафоричне значення, що має дефініцію зооморфізм. Зооморфізм – це образно-переносне значення, у якому назва тварини постає як своєрідний еталон певних властивостей, особливостей, здібностей людини. У лінгвістиці послуговуються термінами “дисфемізм” або “какофемізм”, які репрезентують “троп, що полягає в заміні звичайної, нейтральної назви грубим, вульгарним словом або висловом з метою приниження об’єкта її позначення, для емоційного підсилення та увиразнення висловлення; іноді це є виявом мовної бравади. Прагненням епатувати слухача”(УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ 2000: 132). Дисфемізми – це зооморфічна метафора стосовно людини, уживання грубих, лайливих, непристойних слів при варіантності словосполучення або слова.

Слушно зауважує Л.Ставицька: “Предметний світ, назви птахів, тварин, осіб, елементарних дій, процесів, - ось типові джерела асоціювання, що лежить в основі метафори: *абажур* – презирватив, *гарбуз* – голова, *фігурист* – хитрун, *антилопа* – людина, яка завжди шукає собі вигоду, *засць* – п’яний, *чайка* – людина, яка швидко їсть, *вакуум* – камера-одиначка, *засохнути* - замовкнути”(СТАВИЦЬКА 2005: 187).

На матеріалі словника “Українського жаргону” Л.Ставицької в українському жаргонному лексиконі можна виокремити зооморфізми у результаті суцільної вибірки (усього зафіксовано – 115 лексичних одиниць), які базуються на назвах біологічної тварини, а саме: 1) ссавці (*антилопа, бик, бичка, верблюд, вівця, жеребець, кінь, кнур, кобила, коза, козел, кріль, лось, мавпа, носоріг, олень, пацюк, порося, телиця, цап* та ін.); 2) комахи (*блоха, муха, цвіркун* та ін.); 3) плазуни (*алігатор, кобра, удав, черепаха, ящірка* та ін.); 4) птахи (*баклан, бекас, глухар, гагара, грак, гриф, гусак, дятел, зозуля, кугут, курка, півень, пінгвін, фазан, чайка* та ін.); 5) риби (*акула, камбала, карась, товстолобик, форель, щука* та ін.).

Здавна людина здійснювала спостереження за зовнішністю, поведінкою, поставою, рухами тварин, за їхнім життям, усі зовнішні ознаки були проявом певного внутрішнього стану тварин. У мовній картині світу лінгвокреативне мислення ніби підводить людину і тварину під один знаменник, послуговуючись однаковими мовними засобами для характеристики тварини

та внутрішнього стану людини або емотивної характеристики її дії, стану тощо. Метафора базується на когнітивно спрощеному, елементарному зіставленні порівнюваних явищ.

Зооморфізми виступають складовими елементами концептосфери “людина”, в основі якої концептосфера “особа чоловічої статі” і концептосфера “особа жіночої статі”. До основних характеристик “особа чоловічої статі”, “особа жіночої статі” відносимо такі: вікові особливості, психоемоційні ознаки, психофізичні властивості, інтелектуальні властивості, стан, у якому перебуває людина, мовленнєва характеристика, різні види діяльності, пов’язані з особливостями людини тощо.

“Кримінально-тюремний соціум осягає два світи: світ злочинців і незлочинців, - пише Л.Ставицька. – Перший світ, натомість світ решти – ворожий, чужий, гідний того, щоб його обдурювали, кепкували з нього. Злодії – це люди, незлодії – *скотинка, фрасери*, ті, кого легко обдурити – *вівця, дятел, лох, пасажир*. Сільський житель - *суслик*, сільська жінка – *хрюшка*. Погордою і зневагою злодій переймається до інтелігента (*олень фарширований, очкарік*), чесноі людини (*віл*)” (СТАВИЦЬКА 2005: 182).

У більшості випадків зооморфізми в українському жаргонному лексиконі – це однозначні слова, наприклад: *акула* – “крим. Особа, засуджена на тривалий строк позбавлення волі з конфіскацією майна” (СТАВИЦЬКА 2005: 34); *алігатор* – “мол., зневажл. Негарна дівчина, жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 34); *антилопа* – “крим. Людина, яка завжди шукає собі вигоду” (СТАВИЦЬКА 2005: 36); *бекас* – “крим. Недопалок” (СТАВИЦЬКА 2005: 52); *бобер* – “нарк. Наркоман” (СТАВИЦЬКА 2005: 60); *вовчиця* – “крим.; лайл. Жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 92); *гагара* – “крим. Самотня заможна жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 99); *голуб* – “крим. Гроші” (СТАВИЦЬКА 2005: 107); *гриф* “крим. Негарна дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 112); *гьорлиця* – “мол. Дівчина; подруга” (СТАВИЦЬКА 2005: 115), *носоріг* – “мол.; жарт.-ірон. Уродженець Кавказу” (СТАВИЦЬКА 2005: 238).

Відзначимо, що Л.Ставицька у словнику “Українського жаргону” засвідчує за зооморфізмами явище полісемії – “наявність у семантичній структурі мовної одиниці двох і більше значень, тобто віднесеність її до двох чи більше об’єктів позначення” (УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ 2000: 465). За характером розвитку значень усередині полісемічного слова існує два типи полісемії: 1) ланцюжковий, коли кожне наступне значення виникає на основі найближчого попереднього: *грак* – “1. авто, жрм. Приватний таксист. 2. авто. Клієнт приватного таксиста” (СТАВИЦЬКА 2005: 110); 2) радіальний, коли всі похідні значення виникають на основі одного вихідного: *бичок* – “1. крим. Угодований в’язень, учасник утечі, призначений в їжу іншим утікачам. 2. жрм, мол. Недопалок” (СТАВИЦЬКА 2005: 55). Слід зазначити, що серед зооморфізмів поширена радіальна полісемія, при якій всі похідні значення виводяться від одного твірного. Так, у слові *козел* головним є значення “зрадник, донощик” (СТАВИЦЬКА 2005: 179), навколо нього групуються значення “пасивний

гомосексуал”(СТАВИЦЬКА 2005: 179), “найобразливіша лайка, адресована особі чоловічої статі у кримінальному середовищі” (СТАВИЦЬКА 2005: 180). На периферії семантичної структури залишається таке фразеологічно зв’язане значення, як “**гірський козел**” – “особа кавказької національності, яка продає на базарі квіти і фрукти” (СТАВИЦЬКА 2005: 180).

Зооморфізми можуть бути базою для утворення фразеологічних зворотів, наприклад: *ведмідь* – “**ведмідь білий** (суміш спирту з шампанським), **ведмідь бурий** (суміш горілки з коньяком)” (СТАВИЦЬКА 2005: 78); *воша* – “**кольорова воша** (міліціонер)” (СТАВИЦЬКА 2005: 93); *бджоли* – “**мертві бджоли (не гудуть)** (безвихідь; крах, кінець)” (СТАВИЦЬКА 2005: 50); *глист* – “**глист у корсеті (скафандрі)** (дуже худий чоловік)” (СТАВИЦЬКА 2005: 104); *гуси* – “**гнати гусей** (удавати з себе дурня, який не розуміє чогось)” (СТАВИЦЬКА 2005: 105); *жаба* – “**жаба душить/задушить, давить/задавить** (1) задрість, 2) про сум, тугу, 3) про скривджений стан”(СТАВИЦЬКА 2005: 135); *карась* – “**борзій карась** (моряк, який прослужив один рік)” (СТАВИЦЬКА 2005: 166), **карась фарширований** (багата людина)” (СТАВИЦЬКА 2005: 337); *кобила* – “**поцілуй кобилу в тріщину** (неввічлива відмова щось зробити)” (СТАВИЦЬКА 2005: 178); *коза* – “**на короткій козі** (дуже швидко)” (СТАВИЦЬКА 2005: 179); *кінь* – “**ганяти коней по дорозі** (листуватися в тюрмі)”, (СТАВИЦЬКА 2005: 173), “**двинути коні** (померти) (СТАВИЦЬКА 2005: 174), “**кінь педальний** (дурна, шкідлива або дивна людина)” (СТАВИЦЬКА 2005: 174), “**мочити коні** (жартувати; сміятися)” (СТАВИЦЬКА 2005: 60), “**прив’язати коня** (справити малу нужду)” (СТАВИЦЬКА 2005: 174); *метелик* - “**нічний метелик** (повія)” (СТАВИЦЬКА 2005: 217), *оселедець* – “**занюхати хвостом оселедця** (про погану закуску)” (СТАВИЦЬКА 2005: 149); *риба* – “**поміняти риbam воду** (справити малу нужду)” (СТАВИЦЬКА 2005: 285); *телиця* – “**зняти телицю** (познайомитися з дівчиною з метою здійснення статевого акту)” (СТАВИЦЬКА 2005: 158); *тюлька* – “**травити тюльку** (розказувати щось неправдоподібно, вигадане)” (СТАВИЦЬКА 2005: 263).

Характерні особливості зовнішнього вигляду тварин, їхньої біологічної будови склали в українському жаргоні образну основу цілого ряду зооморфізмів із мотивованими ознаками, наприклад: *блоха* – “блоха в скафандрі, *жрм.* Дуже суха, низька на зріст людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 60); *бультер’єр* – “*мол.; ірон.-зневаж.* Людина міцної статури, розумово обмежена” (СТАВИЦЬКА 2005: 71); *гриф* – “*мол.* Негарна дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 112); *жаба* – “1. *мол. зневажл.* Дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 135); *зозуля* – “*мол.* Дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 158); *кобила* – “1. *крим., мол.; зневажл.* Дівчина; жінка.//Огрядна дівчина або жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 178); *кобилка* – “*крим., мол.* Молода, росла і сильна дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 178); *коза* – “*мол., жарт.-ірон.* Дівчина, жінка.//Весела дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 179); *лось* – “2. Масивний, фізично сильний чоловік” (СТАВИЦЬКА 2005: 205); *мавпа* – “*мол. зневажл.* Дівчина, жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 208); *мустанг* – “*мол.* 1. *жарт.* Висока людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 225); *риба* – “1. *крим.* Дівчина, жінка”

(СТАВИЦЬКА 2005: 148). 285); *телиця* – “*мол.* Дівчина, молода жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 319); *тюлень* – “*2. мол.* Підліток, у якого недавно почали рости вуса” (СТАВИЦЬКА 2005: 331); *удав* – “*1. Мол., жарт.* Довготелесий чоловік” (СТАВИЦЬКА 2005: 332); *ящірка* – “*крим. 1.* Негарна жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 386).

Номінація жінки, яка задовольняє сексуальні потреби; жінка легкої поведінки, жінка-повія, наприклад: *жаба* – “*2. крим.* Жінка легкої поведінки” (СТАВИЦЬКА 2005: 135); *камбала* – “*крим.* Жінка легкої поведінки” (СТАВИЦЬКА 2005: 165); *кішка* – “*1. крим., мол., жрм.* Жінка легкої поведінки; повія” (СТАВИЦЬКА 2005: 175); *муха* – “*2. крим., зневажл.* Молода повія невеликого зросту” (СТАВИЦЬКА 2005: 226); *свиня* – “*мол.; зневажл.* Дівчина, жінка для задоволення сексуальних потреб чоловіка” (СТАВИЦЬКА 2005: 294), *ящірка* – *крим. 2.* Повія, яка опустилася” (СТАВИЦЬКА 2005: 386).

Вікові характеристики пов’язуються з образною зоосемією. У більшості випадків у таких зооморфізмах поєднується вікова характеристика із переважним використанням зооморфної одиниці на позначення осіб чоловічої або жіночої статі за допомогою комплексу мотиваційних ознак, властивих зоосемізові, описується певний період у житті людини, наприклад: *лошиця* – “*мол., жрм.; жарт.-ірон.* Жінка середнього віку” (СТАВИЦЬКА 2005: 206); *вівця* – “*1. мол.; зневажл.* Дівчина, молода жінка” (СТАВИЦЬКА 2005: 84); *зозуля* – “*мол.* Дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 158); *кріль* – “*мол.* Хлопець” (СТАВИЦЬКА 2005: 190); *курка* – “*мол., жарт.-ірон.* або *зневажл.* Дівчина” (СТАВИЦЬКА 2005: 195); *фазан* – “*3. зневажл.* Підліток” (СТАВИЦЬКА 2005: 334); *цуцики* – “*мол.* Молодші брати та сестри” (СТАВИЦЬКА 2005: 361).

Номінація особи чоловічої статі, яка пов’язана із сексуальними характеристиками: 1) хлопець, чоловік сексуально стурбований, наприклад: *жереребець* – “*крим., жрм.* Сексуально стурбований чоловік.// Сексуальний партнер (як правило, випадковий)” (СТАВИЦЬКА 2005: 135); *жерребчик* – “*жрм. пестл.* До ЖЕРЕБЕЦЬ” (СТАВИЦЬКА 2005: 135); *кнур* – “*жрм.; зневажл., презирл.* Сексуально стурбований чоловік середніх років, схильний до зваблювання, адюльтеру і т. ін.” (СТАВИЦЬКА 2005: 177); *кнуряка* – “*жрм.; згруб.* Те саме, що КНУР” (СТАВИЦЬКА 2005: 178); 2) гомосексуал: *дятел* – “*5. крим.* Активний гомосексуал” (СТАВИЦЬКА 2005: 133); *козел* – “*2. крим.* Пасивний гомосексуал” (СТАВИЦЬКА 2005: 179); *півень* – “*2. крим. мол.* Пасивний гомосексуал” (СТАВИЦЬКА 2005: 256); *півник* – “*мол.* Гомосексуал” (СТАВИЦЬКА 2005: 256).

Характеристика особи за професією, родом занять: *зубр* – “*крим.; ірон.* Високопоставлений функціонер, який не відзначається кмітливістю” (СТАВИЦЬКА Л. 2005: 159); *дятел* – “*2. крим.; презирл.* Людина, яка не має авторитету в злочинному світі (тяжка образа в злочинному світі)” (СТАВИЦЬКА 2005: 133); *дятел* – “*4. крим.; несхвальн.* Донощик, інформатор” (СТАВИЦЬКА 2005: 133); *кіт* – “*1. крим.* Коханець

повії, який живе за її рахунок. 2. крим., мол., пов. Сутенер” (СТАВИЦЬКА 2005: 174); *карась* – “морс., арм. 1. Солдат (матрос) строкової служби (з 6-го по 12-й місяць)” (СТАВИЦЬКА 2005: 166); *кабанчик* – “мол., муз. Музикант, який грає в ресторанах” (СТАВИЦЬКА Л. 2005: 162); *пінгвін* – “мол., ірон. Співробітник дорожньо-патрульної служби” (СТАВИЦЬКА 2005: 260); *сверчок* – “солдат, який служить понад строк” (СТАВИЦЬКА 2005: 294); *сука* – “крим. презирл. 1. Сищик; міліціонер. 2. мол. Зрадник, донощик; інформатор” (СТАВИЦЬКА 2005: 315); *товстолобик* – “крим. Член злочинного угруповання, характерними рисами зовнішності якого є кругла стрижена голова, накачаний торс, мішкуватий одяг” (СТАВИЦЬКА 2005: 321); *удав* – “2. арм. Солдат строкової служби у перші 6 місяців” (СТАВИЦЬКА 2005: 332); *фазан* – “4. арм. Солдат строкової служби у період від року до півтора” (СТАВИЦЬКА 2005: 334).

Характеристика особи за соціальним станом (з провінції або з села), наприклад: *бик* – “2. мол.; зневажл. Примітивна, обмежена людина, переважно з села” (СТАВИЦЬКА 2005: 54); *бичка* – “мол.; зневажл. 1. Дівчина з обмеженими розумовими здібностями, переважно з села” (СТАВИЦЬКА 2005: 55); *кугут* – “1. крим. Селянин. 2. мол. Провінціал” (СТАВИЦЬКА 2005: 192).

Характеристика особи за психічними, розумовими якостями, наприклад:

1) дурна, нерозвинена людина (*дятел* – “3. мол., крим. Дурень” (СТАВИЦЬКА 2005: 133); *лось* – “крим., мол. 1. несхвальн. Дурний, агресивний, примітивний молодий чоловік” (СТАВИЦЬКА 2005: 205); *кінь* – “4. Кінь педальний, мол. Дурна, шкідлива або дивна людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 174); *мустанг* – “жрм., ірон. Нерозвинена, некітлива людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 225); *цап* – “2. крим., мол., вульг., зневажл., лайл. Дурна, нікчемна, шкідлива людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 359));

2) психічно ненормальний (*гуси* – “3 гусима, мол., жарт., несхвальн. Про психічно ненормальну людину” (СТАВИЦЬКА 2005: 114); *форель* – “крим.; жарт.-ірон. Психічно хвора людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 342));

3) наївна людина: *олень* – “крим., зневажл. Наївна людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 243).

Зооморфізми на позначення мовленнєвих особливостей людини, наприклад: *баклан* – “5. мол. Балакуча людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 43); *кобра* – “жрм. Людина, яка говорить зі свистом” (СТАВИЦЬКА 2005: 178); *цвіркун* – “мол. Людина, яка говорить дурниці” (СТАВИЦЬКА 2005: 359).

Зооморфізми, що характеризують особу за моральними якостями, наприклад: *антилопа* – “крим. Людина, яка завжди шукає собі вигоду” (СТАВИЦЬКА 2005: 36); *баклан* – “3. мол. Непорядна людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 43); *дятел* – “4. крим., несхвальн. Донощик, інформатор” (СТАВИЦЬКА 2005: 133); *жаба* – “крим., несхвальн. Жадібна людина.// Заздрість” (СТАВИЦЬКА 2005: 135); *засць* – “1. крим. П'яна людина” (СТАВИЦЬКА 2005: 143); *качка* – “2. крим. Інформатор, донощик” (СТАВИЦЬКА 2005: 167); *кішка* – “2. крим. Крадійка м'яса на базарі” (СТАВИЦЬКА 2005: 175); *козел* – “1. мол., крим.; презирл. Зрадник, донощик” (СТАВИЦЬКА 2005: 179); *криса* –

“1. *тюр., крим., мол.* Людина, яка краде у своїх” (СТАВИЦЬКА 2005: 189); *пацюк* – “зрадник” (СТАВИЦЬКА 2005: 250); *тюлень* – “1. *крим.* П’яний” (СТАВИЦЬКА 2005: 331).

Лексичні одиниці, що характеризують особу за певною дією, наприклад: *мустанг* – “3. *жарт.* Людина, яка швидко бігає” (СТАВИЦЬКА 2005: 225); *чайка* – “1. *крим.* Людина, яка швидко і багато їсть” (СТАВИЦЬКА 2005: 361).

Зооморфізми, які репрезентують емоційний стан людини, наприклад: *кінь* – “3. *мол.* Людина, яка вміє розсмішити інших” (СТАВИЦЬКА 2005: 174).

Кримінально-тюремний і молодіжний соціуми мають чітку ієрархію, де номінації “чоловік” і “жінка” посідають особливе місце у кримінально-тюремному та молодіжному жаргоні. До специфічно чоловічих номінацій належать: чоловік як носій певних фізичних рис (*бик, лось, удав, бичок*); номінація чоловіка за сексуальними характеристиками (*жеребець, жеребчик, кнур, кнуряка, дятел, півень*); характеристика чоловіка за моральними якостями (*баклан, козел, пацюк, антилопа*); номінації, пов’язані з психічними та розумовими особливостями (*цап, мустанг, олень*); характеристика чоловіка за професією, родом занять (*кіт, зубр, карась, фазан*); номінації на позначення чоловіка із провінції або села (*бик, кугут*); етноніми на позначення факту проживання інших народів на території України (*носоріг, русак*).

Номінацію жінки зооморфними одиницями можна типологізувати на: жінка-повія (*кішка, яцірка, муха, нічний метелик*); жінка як об’єкт задоволення сексуальних потреб чоловіка, як носій стереотипу легкої поведінки, розпусти (*жаба, камбала, сучка, телиця*); жінка як носій фізичних особливостями (*гриф, кобила, кобилка, зозуля, коза*); характеристика жінки за моральними якостями (*кішка*); характеристики жінки за соціальним станом (*бичка*).

Отже, вторинні деривати концепту “людина” в українському жаргонному лексиконі репрезентуються зооморфізмами, складовими елементами характеристики “особи чоловічої статі”, “особи жіночої статі” є вікові особливості, психофізичні властивості, інтелектуальні здібності, стан, у якому перебуває людина, мовленнєва специфіка, різні форми діяльності тощо. Зооморфічна метафора – це троп, який полягає в заміні стилістично нейтральної назви грубим, вульгарним, лайливим, непристойним словом або стійкою сполукою з метою приниження, зневажливого ставлення до певної особи, про це засвідчують маркери, які вказують на соціальну стратифікацію і стилістичне забарвлення жаргонізму (*авто* – з мови автомобілістів, *арм.* – з армійського жаргону, *вulg.* – вульгарне, *жарт.-ірон.* – жартівливо-іронічне, *жрм* – жаргонізована розмовна мова, *зруб.* – зрубіле слово або вислів, *зруб.-презирл.* – зрубіло-презирливе, *зневаж.* – зневажливе, *ірон.-зневажл.* – іронічно-зневажливе, *крим.* – із жаргону кримінальних злочинців, *мол.* – із молодіжного жаргону, *морськ.* – із мови моряків, *нарк.* – із мови наркоманів, *несхвальн.* – несхвальне, *пов.* – із мови повій, *презирл.* – презирливий, *тюр.* – тюремна лексика).

У контексті вищесказаного на рівні метамовної свідомості немає чіткого уявлення про семантичну структуру того чи іншого жаргонізму, його походження. “Гіпертрофія жаргонного субкоду в сучасній комунікації – це не тільки брак мовної культури, це симптом культурного здичавіння, яке супроводжується звуженням індивідуального словника, коли неактуалізованими лишаються глибинні пласти семантично еквівалентної розмовної, фамільярної, діалектної лексики, фразеології (української і російської)” (СТАВИЦЬКА 2005: 169).

ЛІТЕРАТУРА

- СТАВИЦЬКА Л. (2003): “Слово про мову”, *У Дивослові*, № 1, с. 20–24.
СТАВИЦЬКА Л. (2005): *Український жаргон. Словник*, Критика, Київ.
СТАВИЦЬКА Л. (2005): *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови*, Критика, Київ.
УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (2000): *Українська мова. Енциклопедія*, “Українська енциклопедія” імені М.П.Бажана, Київ.